

DEGROWTH-AATE POLIITTISELLA PELIKENTÄLLÄ

sisällönanalyysi pääministeri Antti Rinteen johtaman hallituksen hallitusohjelmasta degrowth-käsitteen valossa

Kandidaatin tutkielma

Miika Mannonen

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2019

TIIVISTELMÄ

Kandidaatin tutkielma

Miika Mannonen

Yhteiskuntapolitiikka

Ohjaaja: Ilona Bontenbal

Sivumäärä: 30

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2019

Tutkimuksessa selvitän, näkyykö jatkuvan talouskasvun ihannetta kritisoiva degrowth-aate pääministeri Antti Rinteen johtaman hallituksen hallitusohjelmassa, vai onko ohjelman talouspoliittisten tavoitteiden kohdalla turvauduttu perinteisiin talouskasvua tuottaviin elementteihin. Rinteen hallitus on asettanut kärkitavoitteekseen ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväen yhteiskunnan. Tutkimusta johdatteleva näkökulma on, miten nykyinen kestäväen kehityksen edistämiseen pyrkivä hallituksemme on suhtautunut jatkuvaan talouskasvuun, joka on ympäristövaikutuksiltaan kenties kiistellyin tekijä kestäväen kehitykseen liittyvässä keskustelussa.

Teoreettinen kehykseni muodostuu aikaisemmasta tutkimuskirjallisuudesta esiinnousseista kohtuutaloutta koskevista määritelmistä. Teoreettisessa kehyksessä käsittelen pääosin kohtuutalouden eri ulottuvuuksia, kuten kulutuksen verotusta, bruttokansantuotteen pienentämistä sekä radikaalia ja fysikaalista degrowthia. Aineistona tutkimuksessani toimii Rinteen hallituksen hallitusohjelman talouspoliittinen sisältö ja osaksi luku, jossa käsitellään ympäristöä ja ekologisuuutta. Myös hallitusohjelmaan liittyvä toimintasuunnitelma on osittain analyysini kohteena. Tutkimuskirjallisuudesta esiin nousseiden havaintojen analyttinen vertailu Rinteen hallitusohjelman talouspoliittiseen sisältöön yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia etsien toimii tutkielman analyysiosion runkona. Analyysimenetelmänä toimii teoriaohjaava sisällönanalyysi, joka mahdollistaa samalla esiteltyjen kohtuutalouden ulottuvuuksien vertailua hallitusohjelman sisältöön, mutta myös

aineistolle annetaan vapaasti tilaa tuottaa analyysiin materiaalia, joka tukee mahdollisimman kattavaa vastausta tutkimuskysymykseen.

Analyysin tuottamien tulosten perusteella kestävän kehityksen ja talouskasvun mukaiset teemat jättävät kohtuutalouden mukaisen sisällön osuuden hallitusohjelman talouspoliittisesta sisällöstä pieneksi. Talouskasvuun nojaututaan vahvasti työllisyysasteen ja tuottavuuden nostamisen tavoitteiden ollessa ohjelman kärkitavoitteita. Kestävää talouskasvua painotetaan useaan otteeseen ja kestävän kehityksen mukaiset toimintamallit nousevat merkittävään rooliin. Kohtuutalous näkyy kestävän kehityksen mukaisissa tavoitteissa ja selvimmin kulutuksen verotukseen liittyvissä tavoitteissa. Kohtuutalouden ei voida sen pienen roolin takia sanoa suoranaisesti vaikuttaneen hallitusohjelman sisältöön, jota talouskasvuun pohjautuvat toimintamallit ja tavoitteet hallitsevat. Vaikka tulos ei sinänsä näyttäydy yllättävänä, se korostaa ristiriitaa, joka vallitsee hallituksen asettamien tavoitteiden ja niiden saavuttamiseen käytettävien keinojen välillä.

Avainsanat: degrowth, kohtuutalous, talouskasvu, kulutusyhteiskunta, rajalliset resurssit, bruttokansantuote, kestävä kehitys

Sisällysluettelo

Tiivistelmä

1. Johdanto	1
2. Degrowth-aatteen sisältö ja ulottuvuudet	3
2.1. Kohtuutaloudesta yleisesti.....	3
2.2. Degrowth ja kulutusyhteiskunta.....	5
2.3. Ulottuvuudet ja niiden osakseen saama kritiikki.....	7
2.4. Degrowth ja politiikan suuntaviivat.....	9
3. Aineisto ja tutkimusmenetelmä	11
3.1. Aineisto.....	11
3.2. Tutkimusmenetelmä.....	12
3.3. Analyysini eteneminen.....	13
4. Analyysin tulokset teemoiteltuna	14
4.1. Degrowth-teema.....	14
4.2. Talouskasvumyönteinen teema.....	16
4.3. Ilmastonmuutos ja kestävä kehityksen teema.....	18
4.4. Yhteenveto.....	19
5. Johtopäätökset	21
6. Lähteet	24

1. JOHDANTO

IPCC:n (International Panel for Climate Change, hallitustenvälinen ilmastonmuutospaneeli) julkaisi viime vuoden lokakuussa ilmastonmuutokseen liittyvän erikoisraportin, joka oli tieteelliseltä kartoitukseltaan ennennäkemättömän kattava (Eskonen 2018). Raportin seurauksena yhteiskunnallinen huomio vihreisiin arvoihin ja kestäväan kehitykseen sai globaalisti uuden tason. Ilmastolakot (esim. Fridays for Future- liike), merkittävien toimijoiden vahvat kannanotot ja ilmastonmuutoksen näkyvyys poliittisissa debateissa nostivat lyhyessä ajassa ympäristöön liittyvät asiat ja kestäväan kehityksen poliittisen pelikentän keskiöön. Ilmastonmuutokseen ja sen torjumiseen liittyvän laajan yhteiskunnallisen huomion luoma paine poliittisiin päättäjiin realisoitui Suomessakin viimeistään viime kevään eduskuntavaalien alla, kun useat puolueet linjasivat kestävämmän yhteiskunnan tavoittelun yhdeksi päätavoitteekseen vaaliohjelmissaan. Lukuisista puheenvuoroista huokui vallankumouksellisuus ja muutoksien tekemistä painotettiin, jotta elämiskelpoinen ympäristö säilyisi myös tuleville sukupolville. Tämä heijastui myös myöhemmin muodostetun hallituksen hallitusohjelman sisältöön.

Taloudellisen kasvun ja ympäristön voimavarojen rajallisuuden luoma ristiriita on ollut jo pitkään kestävästä kehityksestä puhuttaessa keskustelun keskiössä. Tuotantomallit ja teollisuus, jotka toimivat jatkuvan talouskasvun vetureina, ovat ympäristöä eniten kuormittavia tekijöitä. Tim Jackson, ekologisen taloustieteen asiantuntija ja kestäväan kehityksen professori, kirjoitti vuonna 2009 ilmestyneessä teoksessaan *Hyvinvointia ilman kasvua*, että talous, jonka perusta on materialistisessa kulutuksessa ja velkaan perustuvassa ikuisessa kasvussa, on kaikilla kestäväan kehityksen ulottuvuuksilla kestämatön. Talouskasvulla on kuitenkin myös toinen puoli. Se on mahdollistanut esimerkiksi pohjoismaisen hyvinvointivaltion rakentamisen ja mahdollistaa edelleen sen ylläpitoa. Kasvu pitää talouden rattaat liikkeessä, joten kasvun katketessa nykyisten raamien mukainen yhteiskunta ajautuisi hyvin vakavaan ja syvään lamaan, jossa yritykset ajautuisivat konkurssiin ja ihmiset menettäisivät työpaikkojaan. Jatkuva kasvu on kuitenkin mahdotonta maapallon voimavarojen ollessa rajalliset (Jackson, 2009). Tähän ristiriitaan suhtautuminen poliittisten päättäjien keskuudessa on tulevaisuuden elinympäristöämme ajatellen kenties yksi merkittävimmistä ongelmista, joihin hallitukset vastaavat intressiensä mukaisesti hallitusohjelmissaan ja luovat raameja yhteiskunnan toiminnalle. Huomion kääntyessä ekologisuuteen ja ilmastonmuutokseen viimeisten vuosikymmenten aikana, kestäväan kehityksen mukainen toiminta ja vaihtoehtoiset yhteiskunnan rakenteita muuttavat mallit ja ideat ovat saaneet jatkuvasti enemmän kannatusta. Tämänkaltaisena

rakenteita muuttavana mallina voidaan pitää degrowth-aatetta, joka haastaa yhteiskuntiin syvälle juurtuneen ajatuksen jatkuvan kasvun tavoittelusta. Kohtuutalouden käsite pitää sisällään ajatuksen irtautumisesta jatkuvan talouskasvun muovaamasta talousmallista ja siirtymisestä tuotannon ja kulutuksen vähentämiseen.

Tutkielmassani selvitän aikaisemman tutkimuskirjallisuuden avulla degrowth/kohtuutalous-käsitteen ulottuvuuksia ja sitä, kuinka nämä ulottuvuudet näkyvät nykyisessä pääministeri Antti Rinteen johtaman hallituksen hallitusohjelmassa. Tarkoituksena on yleisemmin tarkastella degrowth-käsitettä erityisesti talouspoliittisista lähtökohdista ja peilata aikaisemmissa tutkimuksissa ja muissa tieteellisissä julkaisuissa esiin nousseita havaintoja Rinteen hallitusohjelman talouspoliittiseen sisältöön. Yhtäläisyyksien löytyminen tai löytymättä jääminen hallitusohjelman ja käsitteen eri ulottuvuuksien välillä on tutkimuksen päätavoite. Ensisijainen tutkimuskysymys, johon tutkielmani pyrkii vastaamaan, on: *Näkyykö kohtuutalouden käsite Antti Rinteen hallituksen hallitusohjelman talouspoliittisessa sisällössä ja mikäli näkyy, niin millä volyyymillä ja miltä osin?* Tutkimuskirjallisuudesta esiin nousseiden havaintojen analyyttinen vertailu Rinteen hallitusohjelman talouspoliittiseen sisältöön yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia etsien toimii tutkielman analyysisiosion runkona.

Jatkuvan talouskasvun mukaisen talousmallin ollessa kenties kiistellyin tekijä ympäristön kannalta kestävä yhteiskunnan kehittämisen kannalta, on mielenkiintoista selvittää, miten nykyinen kestävä kehityksen edistämiseen pyrkivä hallituksemme on siihen suhtautunut. Seuraavia vuosikymmeniä on monissa puheenvuoroissa luonnehdittu elinkelpoisen ympäristön säilymisen kannalta merkittävimiksi ja ympäristön eteen tehtävien muutosten mahdollisimman nopeaa realisoitumista on painotettu. Degrowth-aate on antanut talouskasvun ristiriitaisen olemukseen omalta osaltaan ajattelu/ratkaisumalleja, jotka haastavat perinteisiä kasvuun perustuvia malleja. Toisena, erityisesti tutkimuksen johtopäätösten kannalta olennaisena tutkimuskysymyksenä, voidaan täten esittää: *Onko nykyinen hallituksemme, joka on linjannut sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunnan päätavoitteekseen turvautunut perinteiseen talouskasvun tavoittelun ideaan vai onko se yrittänyt ravistella rakenteita jollakin tasolla esimerkiksi degrowth-aatteen avulla?*

2. DEGROWTH-AATTEEN SISÄLTÖ JA ULOTTUVUUDET

Tässä luvussa tarkastelen kohtuutalouden käsitteen sisältöä ja sen eri ulottuvuuksia. Eri ulottuvuudet korostuvat kontekstista riippuen, mutta kaikki tukevat osaltaan ydinajatusta talouden koon supistamisesta. Talouden kasvun supistaminen voi tuntua mahdottomalta ajatukselta nyky-yhteiskunnassamme, jossa jo taantumaa pidetään koko yhteiskuntaa koettelevana katastrofaalisena tapahtumana. Kestävän kehityksen ja ekologisen taloustieteen asiantuntijoiden näkemyksissä korostuu kuitenkin ajatus siitä, miten talouden jatkaessa kasvuaan ympäristön voimavaroista riippumatta, elinympäristöömme uhkaavat katastrofit realisoituvat ja tulevat kustantamaan yhteiskunnilta talouskasvun ulottumattomissa olevia resursseja. Aate jakaa tiedeyhteisön jäseniä kahteen leiriin; kohtuutalous on saanut taakseen intohimoisiakin kannattajia, mutta myös ankaraa kritiikkiä osakseen. Luvun tarkoituksena on esitellä molempien näkökantojen hahmotelmia ja ideoita käsitteeseen liittyen, jotta mahdollisimman kokonaisvaltainen lähestymistapa toteutuisi. Tässä luvussa esiintyneiden ulottuvuuksien analyyttinen vertailu Rinteen hallitusohjelman talouspoliittiseen sisältöön yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia etsien toimii myöhemmin tutkimukseni analyysiosiota ohjaavana rakenteena.

2.1. Kohtuutaloudesta yleisesti

Hyvinvointivaltiossa talouskasvu pitää palvelut toiminnassa ja tukijärjestelmän pystyssä. Talouskasvun pysähtyttyä järjestelmän voidaan odottaa romahtavan ja laajan kriisin realisoituvan yhteiskunnassa. Näiden tiedostettujen perusolettamusten valossa kasvun kyseenalaistaminen saa kuitenkin kannatusta. Kasvun kritisointi voi vaikuttaa jatkuvaan kasvuun tähtäävän talousmallin pyörittämässä yhteiskunnassa uskomattomalta, mutta se on kuitenkin tulevaisuuden kannalta välttämätön suunta. Fysiikan lakienkaan mukaan järjestelmän, jolla on olemassa tietyt rajat, alajärjestelmä ei voi kasvaa kasvamistaan rajoista välittämättä (Jackson 2009, 37). Ympäristö asettaa elämisellemme rajat rajallisten resurssien puitteissa, jolloin jatkuvan kasvun mukainen talousmalli on pitkällä aikavälillä fyysikaalinen mahdottomuus. Kun rajat ylitetään tarpeeksi pitkään nousevalla volyyminä, ympäristön kokemat tuhot tulevat todennäköisesti lopulta kasvamaan vahingoiltaan suuremmiksi, kuin talouskasvu pystyy vaurautta ja hyvinvointia tuottamaan.

Kolmestakymmenestä eurooppalaisesta tiedemiehestä, ekonomistista ja teollisuusjohtajasta ympäristöasioiden ympärille koottu yhdistys, Rooman Klubi, julkaisi vuonna 1972 *Kasvun rajat-*

teoksen, joka herätti laajaa globaalia huomiota ympäristön rajallisiin resursseihin. Samanaikaisesti kehityksen jumittuminen eteläisellä pallonpuoliskolla ja taloudellisen kasvun tarkan viitekehityksen puuttuminen pohjoisella pallonpuoliskolla, johtivat tiettyjen tieteilijöiden keskuudessa kulutusyhteiskunnan kritisointiin (Latouche 2010, 520.) Tätä ajanjaksoa voi siis pitää eräänlaisena degrowth-liikkeen sisäistämien ajatusten lähtölaukauksena; herättiin jollakin tasolla todellisuuteen siinä, että talous ei voi kasvaa loputtomasti ilman ympäristön voimavarojen hupenemista. Taloudelliseen kasvuun liittyvien ongelmien realisoituminen johti 1980-luvulla kestävä kehitys - käsitteen yleistymiseen ja taloudellisen kasvun yhä vahvempaan linkittymiseen ekologisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Myöhemmin 1990-luvulla yleiset näkemykset taloudesta, jossa samalla ainemäärällä on tuotettava enemmän hyödykkeitä, nousivat laajasti esille (Luukkanen 2011, 101.) Degrowth- käsite kokoaa sisällöllään aikaisempien vuosikymmenien liikkeiden ajamia ajatuksia yhteen ja pyrkii saamaan entistä laajempaa huomiota talouskasvun kohtuullistamiseen.

Degrowth Finland on Suomessa toimivien degrowth-aktiivien muodostama yhdistys, jonka antaman määritelmän mukaan degrowth-taloudessa on kyse talouden koon vapaaehtoisesta supistamisesta, talouskasvulle ympäristön toimesta asetettujen rajallisten voimavarojen tunnistamisesta ja irrottautumisesta uskosta talouskasvun ja hyvinvoinnin yhteyteen ilman sen kyseenalaistamista (Degrowth Finland 2019). Degrowth ennemmin kritisoi jatkuvan kasvun ihannetta ja ohjaa kohti kohtuullisempaa talousmallia, kuin kieltäisi kasvun kokonaan. Degrowth ei pyri luomaan kaikenkattavaa kasvutaloutta ja maailmanjärjestystä muuttavaa yhteiskuntamallia (Degrowth Finland 2019), vaan pyrkii sisällöllään tökkimään vallitsevia rakenteita ja tuomaan poliittiselle pelinkentälle malleja ja ideoita, joiden tavoitteena on avata silmiä vallitseville olosuhteille ja muille vaihtoehdoille. Kyseessä on pikemminkin poliittinen iskulause/fraasi, eikä tarkka teoreettinen lähestymistapa (Serge Latouche 2010, 519). Latouchen (2010, 519) mukaan degrowth voidaan rinnastaa ateismiin; degrowthissa on luovuttu uskonnosta, jossa vallalla on usko talouden kasvamiseen samoin kuin ateismissa on luovuttu jumaluskosta.

Degrowthin kärkiajatuksena ei ole toimivan talouden luoman kasvun ja kehityksen pilaaminen muuttamalla niitä ekologisempien, tasa-arvoisempien ja kohtuullisempien mallien mukaisiksi enemmän tai vähemmän voimakkaan sääntelyn ja solidaarisuuden logiikan avulla (Latouche 2010, 522). **Kohtuutalous**, joka on yksi suomen kielen vastineista degrowthille ja jota käytän tässä tutkimuksessa degrowthin ohella, kiteyttää liikkeen ydinidean. Kyse on vallalla olevasta jatkuvan talouden kasvun mallista irrottautumisesta ja sen muokkaamisesta kohtuullisemmaksi niin yhteisön jäsenien kuin ympäristönkin suhteen. Tiedostaessamme, kuinka korkean elintason olemme saavuttaneet talouskasvun avulla, on saavutetuista eduista vaikea päästää irti. On selvää, että

haluamme säilyttää saavutetun elintason ja hyvinvoinnin. Talouskasvun ajatellaan olevan tähän ainoa keino, koska se oli myös mukana luomassa vallitsevaa yltäkylläisyyttä. Ilman perusteellista ajattelutavan ja kokonaisen länsimaisen kulttuurin muutosta, talouskasvun tavoitteluun perustuvasta ”uskonnosta” ei tulla irrottautumaan. Tätä muutosta degrowth-liike ajaa.

Kohtuutalouden jatkuvan kasvun ihanteeseen liittyvät kriittiset näkemykset perustuvat yksinkertaisiin laskukaavoihin, jotka osoittavat jatkuvan talouskasvun roolin ympäristörasituksen kasvussa. Ympäristörasitusta kuvaa yhtälö: I (vuosittainen ympäristökuormitus) = P (maapallon väestömäärä) \times A (vuosittainen yksilökohtainen BKT:n nousu) \times T (bkt-yksikön aiheuttama ympäristörasitus). Mikäli väestönkasvu P ja talouskasvu A jatkavat kasvuaan ja talouden ympäristörasitus T supistuu vain niukasti globaalisti, kokonaisympäristörasituksella I ei ole edes matemaattisella tasolla potentiaalia pienentyä. Yhtälöstä talouskasvu on näin ollen ainut tekijä, johon kohdistuvilla poliittisilla muutoksilla kokonaisrasitusta saadaan todella pienennettyä kestäväälle tasolle. (Hukkinen 2011, 79.) Yhtälö antaa selkeän viestin poliittisille päättäjille talouskasvun ristiriitaisesta olemuksesta. Kysymys onkin siitä, kuinka siihen halutaan suhtautua ja mitä yhtälölle halutaan tehdä, jotta Suomen nykyisen hallituksen asettamiin tavoitteisiin päästään.

2.2. Degrowth ja kulutusyhteiskunta

Kuluttaminen niin yksityisenä kuin julkisena tekijänä on talouskasvun peruspilari. Voiton tavoittelu tuottaa yhteiskuntaan jatkuvasti uusia tuotteita ja palveluita, jotka ovat edeltäjiään kehittyneempiä tai halvempia innovaatioiden ansiosta. Erilaisten yhteiskunnallisten rakenteiden ja prosessien kautta näiden kulutushyödykkeiden kysyntä kasvaa. Näiden kahden tekijän (voiton tavoittelu ja kysyntä) yhteys toimii kasvun moottorina. (Jackson 2009, 112.) Kuluttaminen on tästä yhteydestä johtuen iso tekijä ympäristön resurssien hupenemiselle ja ympäristökatastrofien syntymiselle. Degrowthin suhtautumisen kulutukseen voidaan siis olettaa olevan kriittinen.

Degrowthia käsittelevissä tieteellisissä julkaisuissa kulutusnäkökulma nousee toistuvasti esille. Sylvia Lorek ja Doris Fuchs (2011, 36) esittävät, että niin sanotulla vahvalla kestäväällä kulutuksella ja degrowthilla on tiukka side. Vahva kestävä kulutus tarkoittaa näkökantaa, jossa keskitytään kohtuullisten kulutusmallien ohella hyvinvoinnin sosiaaliseen ulottuvuuteen ja vastahakoisen riskin ottamisen kulttuurin vaihtamisen tarpeen määrittämiseen (Lorek & Fuchs 2011, 36). Vahvan kestävä kulutuksen käsitteen sisällöstä on havaittavissa samankaltaisia piirteitä kuin degrowthin käsitteestä. Degrowth tavoittelee myös sosiaalista hyvinvointia taloudellisen vaurauden tasa-arvoisen

jakautumisen kautta. Lisäksi se kannustaa riskin ottamiseen ja irrottautumaan turvalliseksi todetusta mallista, jotta pitkällä aikavälillä saavutetaan kestävä kehityksen mukaisia tavoitteita. Talouden ja kulutuksen kohtuullistaminen kulkevat käsi kädessä. Niin degrowth, kuin vahva kestävä kulutuskin kohtaavat rakenteita muuttavina malleina kuitenkin saman ongelman; ne eivät ole linjassa hallitsevan globaalin poliittisen ja yhteiskunnallisen katsantokannan kanssa, jossa puutteiden ja ongelmien odotetaan korjaantuvan taloudellisen kasvun avulla (Lorek & Fuchs 2011, 39). Degrowth ja kestävä kulutukseen tähtäävät mallit suuntaavat ideansa ja hahmotelmansa pitkälle aikavälille päinvastoin kuin jatkuvaan talouskasvuun perustuvat lyhyen aikavälin ratkaisumallit. Pitkällä aikavälillä ympäristölliset ja sosiaaliset ongelmat voivat kasaantua lyhyen aikavälin ratkaisujen vuoksi kestäättömällä tavalla.

Kun tutkitaan ihmisten kulutuskäyttäytymistä ja kasvun kohtuullistamisen mahdollisuutta, tulee ottaa huomioon tuloluokkanäkökulma. Tulojen ja ympäristövahinkojen välillä on vahva suhde (Marko Ulvila & Jarna Pasanen 2011, 19.) Talouden kasvaessa ihmisten tulotaso nousee, jolloin ihmisillä on enemmän varaa kuluttaa. Kun kulutus kasvaa, myös talous on noususuhdanteessa. Tähän talouden kiertoon degrowth pyrkii työntämään ”kapuloita rattaisiin”. Kaikki ihmiset eivät kuitenkaan kuluta samalla tavalla. Eroja löytyy tuloluokan perusteella niin kulutuksen kohteista kuin volyymistakin. Tulojen ja kulutuksen ollessa alle tietyn tason, perustarpeiden, kuten riittävän ravinnon, lämpimän kodin ja turvallisen asuinympäristön kriteerien täytyminen voi jäädä toteutumatta. Elämä on päivittäistä selviämistä. Tämän tuloajan yläpuolella perustarpeet, joihin myös kulutus pääosin kohdistuu, täyttyvät. Tietyissä vaiheissa tulotason noustessa, voidaan tunnistaa raja, jossa perustarpeiden ohella kulutuksen kohteena ovat ylellisyshyödykkeet. Tällöin myös kulutukseen liittyvä ympäristövahinko nousee ongelmalliselle tasolle (Ulvila & Pasanen 2011, 21.) Ylimmät tuloluokat ovat kulutukseltaan ympäristön kannalta kestäättömmimpiä, mutta samaan aikaan heidän kulutuskäyttäytymisensä on talouskasvua ylläpitävä voima. Kohtuutalouden käsitteen sisällä nähdään, että aiemmin esitellyn talouskasvuun tähtäävän kiertomallin tulee muuttua sisällöltään jollakin tasolla, jotta se ei ruoki itseään enempää ja lisää kulutusta entisestään. ”Ylikuluttavan luokan jäsenet tarvitsevat välitöntä ja voimakasta talouslaskua, että heidän ekologinen jalanjälkensä pieneneisi hyväksyttävälle tasolle”, kirjoittavat Ulvila ja Pasanen (2011, 26.)

Degrowthin esittämä talouden kokonaisvaltainen kohtuullistaminen ja talouskasvun supistaminen pienentäisivät ylikuluttavan luokan kestäättöntä kulutusta ja lisääisivät oikeudenmukaisuutta. Tämä mekanismi pätee talouden kiertokulun kautta myös toiseen suuntaan; ylikuluttavan luokan kulutuksen ja päästöjen pienentäminen kohtuullistavat kokonaiskulutusta ja taloutta. Jos kaikkein ylikuluttavin osa väestöstä omaksuisi eurooppalaisten keskimääräisen päästötason ja sen mukaiset

kulutustottumukset, maailman kasvihuonekaasujen kasvu saataisiin käännettyä laskuun. Tämänkaltainen elintaso ei suistaisi kyseistä tuloluokkaa taloudelliseen ahdinkoon ja kurjuuteen. (Ulvila & Pasanen 2011, 27.) Taloutta supistamalla voidaan itseasiassa päästä korkeampaan hyvinvoinnin tasoon, kuin nojautumalla jatkuvaan kasvuun ilman, että talouden järjestelmä sortuu (Heikkinen 2018, 52). Tämä tarkoittaa sitä, että kulutukseen mukana kasvava BKT ei lisää jälkieteellisissä maissa jo olemassa olevaa hyvinvointia. Jackson (2009, 178) esittää kirjassaan, että kulutukseen ja talouskasvuun liittyvien logiikoiden muuttamista ei voida jättää yksilöiden harteille, vaan muutoksen on tultava laajoina rakenteellisina uudistuksina, joihin yksilöt sopeutuvat. Haasteena on kehittää talouden malli, joka supistuu, mutta on samaan aikaan demokraattinen ja oikeudenmukainen eikä se romahda hallitsemattomasti iskien pahiten heikompiosaisiin (Ulvila & Pasanen 2011, 27). Yksilöiden motivaatio muutokseen on tietysti tärkeä lähtökohta, mutta pääasiassa kyse on hallitusten rohkeudesta omaksua aivan uudenlainen lähestymistapa ja luoda kehykset vähäpäästöiselle tulevaisuudelle, johon yksilöiden tulee sopeutua.

2.3. Ulottuvuudet ja niiden osakseen saama kritiikki

Kohtuutalouden käsitteen sisältä on löydettävissä eri ulottuvuuksia, jotka tukevat kaikki omalla sisällöllään koko aatteen ja liikkeen tavoitetta: talouskasvun supistamista. Erilaisista katsantokannoista riippuen ulottuvuuksia voidaan nähdä olevan eri määriä, mutta Jeroen C.J.M. van den Bergh (2011, 881) esittää kriittisessä artikkelissaan ulottuvuuksia olevan viisi: BKT, kulutus, työaika, radikaali degrowth ja fyysinen degrowth. Bergh esittelee eri ulottuvuudet ja valottaa niiden mahdollisia haasteita. Valitsin artikkelin valottamaan degrowthin puutteita ja mahdollisia syitä siihen, miksi sen sisältämiä ideoita ei ole vielä otettu poliittisessa päätöksenteossa laajemmin huomioon.

Bruttokansantuotteen supistaminen on ulottuvuuksista kaikkein loogisin (van den Bergh 2011, 882). BKT:n mitatessa vuodessa tuotettujen palveluiden ja tuotteiden yhteenlaskettua arvoa, tarkoittaa BKT:n kasvu tällöin talouden kasvua. BKT:n supistaminen johtaa näin talouskasvun hiipumiseen. Kohtuutaloudessa asetetaan itse kohtuutalous ja hidastunut talouden kasvuvauhti (tässä tapauksessa BKT:n kutistaminen) tavoitteeksi ja ympäristön oletetaan hyötyvän tästä. Asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen. Lyhyellä aikavälillä vaikutukset voivat olla juurikin tämän kaltaisia; tuotanto pienenee ja päästöt vähenevät. Pitkällä aikavälillä on kuitenkin mahdollista, että kutistunut BKT voi rajoittaa investointeja ympäristöystävällisempiin teknologioihin, uusiutuviin energialähteisiin ja tutkimukseen, mikä voi johtaa jopa entistä suurempiin päästöihin. (van den Bergh 2011, 882.)

Läheisessä yhteydessä BKT:n supistamisen kanssa on kulutuksen pienentäminen, jonka odotetaan vähentävän resurssien käyttöä ja ympäristölle haitallisten päästöjen määrää (Alcott 2008, 771). Tämän ulottuvuuden kannattajat toivovat, että kulutus laskee vapaaehtoisen kulutuksen rajoittamisen kautta (van den Bergh 2011, 882). Yksilölähteinen kulutustoiminnan rajoittaminen nähdään lähtökohtana koko yhteiskuntaa koskevalle ylikulutuksen pienentämiselle. Ulottuvuuteen liittyy kuitenkin merkittävä ongelma, niin sanottu rebound-ilmiö. Rebound-ilmiöllä tarkoitetaan tilannetta, jossa vapaaehtoinen kuluttamisen rajoittaminen tiettyjen tuotteiden ja palveluiden kohdalla nostaa muiden tuotteiden ja palveluiden kulutusta, koska käytettävissä olevat tulot pysyvät samana. Vaihtoehtoisesti säästäminen lisääntyy, jolloin rahataloudessa on enemmän rahaa mitä lainata ja kuluttaa. (van den Bergh 2011, 883.) Van den Berghin mukaan yksittäinen ihminen ei pysty puutteellisten tietojen takia tekemään ympäristön suojelemisen kannalta tehokkaita ratkaisuja, minkä takia ihmisille on asetettava tarkat rajat, joiden sisällä toimia, esim. kuluttajahintojen muodossa. Hintojen tulisi vastata ympäristöllisiä ulkoisvaikutuksia, jotta ympäristölle haitallinen kuluttaminen pieneneisi ilman rebound-ilmiötä.

Työajan lyhentäminen on olennainen osa degrowth-aatetta. Työajan lyhentämisellä tavoitellaan parempaa hyvinvointia ja kulutuksen vähentämistä. Työajan lyhentyessä tuottavuus pienenee, mikä madaltaa palkkoja, mikä taas vähentää kulutusta. (van den Bergh 2011, 883.) Työajan lyhentämisellä voidaan nähdä myös olevan positiivisia vaikutuksia ihmisten henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Työikäisen väestön hyvinvoinnin edistäminen karsii ylimääräisiä terveystoimenpiteitä. Vaikka työajan lyhentäminen vähentää toimivasti kulutusta, se ei välttämättä vähennä kulutuksen ympäristövaikutuksia. Pahimmillaan työajan lyhentäminen voi johtaa jopa päästöjen ja resurssien käytön lisääntymiseen työvoimaa korvaavien koneiden käytön lisääntymisen kautta. Työajan lyhentäminen ei myöskään tee eroa, kumpi, ”likainen” vai ”puhdas” kulutus vähenee. (van den Bergh 2011, 883.)

Radikaali degrowth ajaa muutosta läpi yhteiskunnan preferensseihin, arvoihin, etiikkaan, rahatalouteen ja -markkinoihin (François Schneider, Giorgos Kallis, Joan Martinez-Alier 2010, 511). Radikaali degrowth yhdistää kaksi ensimmäistä ulottuvuutta (van den Bergh 2011, 884). Van den Bergh (2011, 884) näkee radikaalin degrowthin ongelmaksi sen, ettei sillä ole selvää systemaattista ratkaisu- tai toimintamallia, jolla radikaalit muutokset toteutettaisiin. Fysikaalinen degrowth tarkoittaa konkreettisesti talouden fysikaalista pienentämistä, joka pienentää ympäristövahinkoja, kun resursseja käytetään entistä pienemmällä volyymilla ja päästöjä vähennetään (van den Bergh 2011, 884). Ongelmaksi muodostuu mittaaminen; mitä fysikaalista tekijää tulee supistaa ja kuinka paljon? (van den Bergh 2011, 884.) Suurin ongelma kahden viimeisimmän ulottuvuuden kohdalla tuntuu näin

ollen yhteisesti olevan konkreettisuus ja selkeät toimintamallit; mitä supistetaan, kuinka paljon ja mitkä ovat muutoksista saadut konkreettiset hyödyt?

Giorgios Kallis (2011, 874) vastaa van den Beghille artikkelissaan, että kestävän kohtuutalouden pyrkimyksenä ei ole vain BKT:n pienentäminen. BKT pienenee degrowthin ajamien muutosten seurauksena. Kohtuutalous ei tarkoita pienenevää BKT:ta kasvuun perustuvassa yhteiskunnassa. Tälläistä tilannetta kutsuttaisiin taantumaksi. Toisin sanoen degrowth ei tavoittele jatkuvaa taantumien sävyttämää yhteiskuntaa, vaan rakenteita muuttavaa **kasvun pakosta** irrottautumista. Kallis (2011, 876) vastaa esitettyyn kritiikkiin degrowthin konkreettisuuden ja tarkkuuden puutteesta niin, että erilaisten suureiden mittauksen tarkkuuden hyödyllisyys ei välttämättä liity määriteltyyn tarkkuuteen. Yhteiskuntatieteiden sisällä on lukuisia käsitteitä, jotka auttavat muodostamaan käsitystä todellisuudesta, käsittämään sosiaalisia malleja, kuvittelemaan tai muotoilemaan uutta suuntaa. Niitä ei kuitenkaan pystytä sisällyttämään asiaa mittaavaan indikaattoriin, joka ilmaistaan tarkkoina lukuina.

2.4. Degrowth ja politiikan suuntaviivat

Pääministerin johtama valtioneuvosto on Suomessa elin, joka käyttää ylintä toimeenpanovaltaa. Valtioneuvosto luo ohjelmallaan tarkat raamit yhteiskunnan toiminnalle esimerkiksi budjetin muodossa seuraaviksi vuosiksi eteenpäin. Hallituspaikka on sen vaikutusmahdollisuuksien takia hyvin haluttu poliittisella pelikentällä. Aseman mukana tulee kuitenkin valtava vastuu siitä, kuinka yhteiskunta tulee tulevaisuudessa toimimaan esim. ympäristöasioiden suhteen ja kuinka hyvinvointivaltiota hoidetaan ja pidetään pystyssä. Puolueiden pitäessä arvossa erilaisia asioita arvossa, niiden intressit ja arvot hallitusta muodostettaessa kytkeytyvät yhteen luoden hallitusohjelman, joka parhaassa tapauksessa vastaa laajasti yhteiskuntaa uhkaavista ongelmista. Hallituspuolueiden välillä vaaditaan varsin suurta yhteistyöhalukkuutta ja joustoa omista periaatteista yhteisen tulevaisuuden hyväksi, jotta kohtuutalouden kaltainen mullistava talousmalli realisoituisi.

Vaikka degrowth esittää mullistavia ajatuksia jatkuvasta talouskasvusta irrottautumisesta, sen esittämät hahmotelmat ja ideat eivät realisoidu ilman hallituksen toimia. Menestyksekkäs kohtuutalous riippuu siitä, ovatko hallitukset valmiita ottamaan vastuuta ja tekemään hyvin vaikeita valintoja (Lorek & Fuchs 2011, 41). Valinnat voivat herättää todella vahvaa vastarintaa, jos omasta elintasosta ei olla valmiita luopumaan. Vastarintaa on pakko kohdata, jotta jotain uutta voidaan luoda. Hallitusten patistaminen vastuun ottamiseen on avainasemassa, kun mietitään strategioita, joilla uudistuksia

saadaan vietyä eteenpäin (Lorek & Fuchs 2011, 41). Tässä kohtaa degrowth astuu esiin. Sen tärkeimpänä tehtävänä on avata päättäjien silmiä uhkakuville, joihin mahdollisesti jatkuvan talouskasvun tavoittelu johtaa ja painottaa hallituksen vastuuta suunnasta, johon yhteiskuntaa ollaan pitkällä aikavälillä viemässä. Kun ymmärrys ilmastonmuutoksen syistä ja seurauksista on kasvanut, on kirkastunut ajatus siitä, etteivät elinkelpoiset olosuhteet eivätkä nykyisenkaltaiset taloudelliset toimet tule säilymään ilman hallitusten todellista suunnanmuutosta ja sen mukaisia toimia (Mynett 2011, 51-52). Mynett (2011, 52) esittelee artikkelissaan Hollannin hallituksen esimerkkinä, joka on toiminut ennakoivasti luonnon voimavarojen rajallisuuden huomioiden. Hollannissa luonnon prosessit on nähty pikemminkin voimavarana tuotannolle kuin sitä rajoittavina tekijöinä. Jatkuva kasvun tavoittelu tuotannon pohjana koettelee ympäristöä luoden uhan resurssien loppumisesta ja katastrofista. Uhka ei ole välttämättä juuri nyt läsnä, mutta Hollannissa on herätty siihen, että tarve toiminnan aloittamiselle ja kiireellisyydelle on jo nyt todellinen. Turvallisuus ja kestävyys tulee pitää yhteiskunnan päätavoitteina, vaikka tarvittavia eksakteja toimia esimerkiksi vuodelle 2100 ei vielä osattaisikaan arvioida. (Mynett 2011, 53–54.) Yleinen asenne Hollannin hallituksella on ollut, että se haluaa toimia ennen kuin uhkakuvat realisoituvat ja katastrofit tapahtuvat (Mynett 2011, 52). Tämän pitäisi olla lähtökohta myös muille jälkitekille maille, jotka kantavat suuren vastuun ilmastonmuutoksen torjumisesta aiheuttamiensa päästöjen perusteella.

Tässä luvussa nostin esille aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa esiintyneitä degrowthin ulottuvuuksia ja näkemyksiä sen keskeisemmästä sisällöstä. Etenkin kulutuksen asema talouskasvun veturina ja siihen liittyvät kohtuutalouden näkemykset korostuivat talouskasvun kritiikkiin liittyvässä kirjallisuudessa. Muita ulottuvuuksia oli talouden fyysisen koon pienentäminen esimerkiksi bruttokansantuotetta pienentämällä, niin sanottu ”radikaali degrowth”, joka ajaa kokonaisvaltaista arvomaailman muutosta sekä työajan lyhentäminen. Degrowthin keskeisimpänä sisältönä näyttäytyi sen rooli olla teoreettisen lähestymistavan sijaan vallitsevia rakenteita ravisteleva poliittinen idea, joka tuo poliittiselle pelinkentälle malleja ja ideoita, jotka avaavat silmiä jatkuvan talouskasvun ristiriitaiselle olemukselle. Käsittelin myös hallitusten asemaa yhteiskunnan suuntaviivojen asettajana ja etenkin niiden roolia rakenteita muuttavina instansseina. Vertailen myöhemmin analyysiosiossa näitä esiteltyjä ulottuvuuksia ja sisältöjä Rinteen hallituksen hallitusohjelmaan, yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia etsien.

3. AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Luvussa esittelen tutkimuksen kohteena olevan aineiston ja menetelmän, jolla aineistoa tutkitaan. Luvun tarkoituksena on valottaa lukijalle miksi juuri tietty aineisto ja menetelmä on valittu ja miten ne tukevat tutkimuksen tavoitteen täyttymistä. Kerron myös, kuinka analyysini eteni vaihe vaiheelta ja kuinka muodostuneisiin asiakokonaisuuksiin päästiin.

3.1. Aineisto

Aineistona tutkielmassani toimii 6.6.2019 julkaistu pääministeri Antti Rinteen johtaman hallituksen hallitusohjelma "Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta". Ohjelma on ladattavissa kokonaisuudessaan valtioneuvoston [www-sivuilta](http://www.sivuilta) ja se on pituudeltaan 214 sivua. Ohjelma on jaettu neljään lukuun, joista tutkimukseni keskittyy pääosin lukuun 2: "Kestävän talouden Suomi". Osittain analyysissä on mukana myös luku 3: "Strategiset kokonaisuudet" ja sieltä osio 3.1.: "Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi". Luvun 2 talouspoliittisesta sisällöstä on osioista selkeimmin näkyvillä tutkimuskysymyksen ja tutkimuksen lopullisen tavoitteen kannalta oleellinen aines. Alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen otin analyysiin mukaan myös luvun 2 ulkopuolelta sisältöä, koska näin kyseisessä 3. luvun kappaleessa olevan tutkimusta tukevaa materiaalia, joka mahdollisesti syventää ja laajentaa analyysini tuloksia. En kuitenkaan ota hallitusohjelman muita osioita juurikaan huomioon, koska niissä ei ole suoranaisesti nähtävissä sellaisia talouspoliittisia linjauksia, joista olisi eroteltavissa talouskasvuun yhdistettäviä tekijöitä. Analyysin eteneminen voisi tällöin poiketa halutusta suunnasta. Tukena toimii myös tietyiltä osiltaan hallitusohjelman pohjalta luotu toimintasuunnitelma. Siinä on nähtävissä hallitusohjelman strategisten linjojen keskeisten hallinnollisten tavoitteiden lisäksi toimenpiteet näiden tavoitteiden saavuttamiseksi sekä vastuutus ja aikataulut (Valtioneuvoston julkaisuarkisto 2019). Toimintasuunnitelmassa konkretisoituvat hallitusohjelmassa annetut linjaukset ja suunnitelmat eksaktien toimenpiteiden muodossa. 52-sivuinen toimintasuunnitelma on ladattavissa valtioneuvoston [www-sivuilta](http://www.sivuilta).

Hallitusohjelma luo raamit yhteiskunnan toiminnalle seuraaviksi vuosiksi eteenpäin valtioneuvoston ollessa ylintä toimeenpanovaltaa Suomessa käyttävä elin. Ohjelma on hallitukseen osallistuvien puolueiden yhdessä hyväksymä suunnitelma, jossa sovitaan hallituksen toiminnasta ja tärkeimmistä tehtäväalueista (Valtioneuvosto 2019 A). Kyseisestä aineistosta on tällöin tutkimuksen tavoitteen

kannalta oleellisesti nähtävissä, kuinka ilmastoasioihin liittyvän laajan yhteiskunnallisen huomion luoma paine poliittisia päättäjiä kohtaan on realisoitunut hallitusohjelmaan ja onko talouskasvuun otettu kriittistä otetta degrowth-aatteen esittämien ideoiden mukaisesti?

3.2. Tutkimusmenetelmä

Lähestyn aineistoa kvalitatiivisin menetelmin ja tarkemmin sisällönanalyysin avulla. Tutkimukseni tavoitteena on yhtäläisyyksien löytyminen tai löytymättä jääminen Rinteen hallitusohjelman ja aikaisemmasta tutkimuskirjallisuudesta löytyneiden kohtuutalouden sisältämien ideoiden ja ulottuvuuksien välillä. Sisällönanalyysi, jossa aineistoa tutkitaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistämällä (KvaliMOTV, Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006), toimii tutkimustavoitettani parhaiten tukevalla tavalla.

Sisällönanalyysille on kolme toteutustapaa: aineistolähtöinen, teorialähtöinen tai teoriaohjaava analyysitapa. Kun analyysi toteutetaan ilman minkäänlaisia teoreettisia ennakko-oletuksia ja aineiston annetaan tuottaa tutkimuskysymyksen kannalta merkityksestä sisältöä mahdollisimman vapaasti, on kyseessä aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Teorialähteisestä sisällönanalyysistä on kyse, kun aineistoa käsitellään vain ennakkoon valitun ja muodostetun teorian näkökulmasta. Teoriaohjaava sisällönanalyysi on kyseessä, kun nämä kaksi edellä mainittua analyysitapaa yhdistyvät; tutkijaa ohjaa jokin teoreettinen viitekehys, mutta aineistoa tulkitaan myös vapaasti ilman tiettyyn teoriaan lukkiutumista. (Silvasti 2014, 39–44.) Tutkimukseni kohdalla analyysit ja luokittelut aineistosta perustuvat teoreettiseen viitekehukseen, joka koostuu tutkimuskirjallisuudesta esiinnoituksesta havainnoista koskien kohtuutaloutta ja sen roolia tulevaisuuden yhteiskunnassa. Vertailen esimerkiksi luvussa 2.3. esiteltyjä kohtuutalouden ulottuvuuksia hallitusohjelman sisältöön, tavoitteenani löytää niin yhteneväisyyksiä kuin eroavaisuuksia teoreettisen kehyksen ja tutkimuksen kohteena olevan aineiston välillä. Aineistolle annetaan kuitenkin vapaasti tilaa tuottaa analyysiin materiaalia, joka tukee mahdollisimman kattavaa vastausta tutkimuskysymykseen. Kyseessä on siis teoriaohjaava sisällönanalyysi. (Silvasti 2014, 43.) Esittelen seuraavassa kappaleessa tarkemmin, kuinka analyysini eteni ja kuinka teemat muodostuivat.

3.3. Analyysini eteneminen

Aloitin analyysin hallitusohjelman talouspoliittisen osion koodaamisella, jota teoreettinen viitekehys ohjasi. Luin aineistoa useita kertoja läpi, saadakseni yleiskäsityksen sen sisällöstä. Tämän jälkeen pilkoin ja koodasin alleviivauksen avulla sisältöä tutkimuskysymyksen/tavoitteen mukaisesti. Analyysini laajeni myös osittain tutkimuskysymyksen ulkopuolelle koskettamaan hallituksen käsityksiä ilmastonmuutoksesta ja ympäristöarvoista. Otin tämän näkökannan aineistosta nousseiden lukuisten havaintojen perusteella mukaan, koska degrowth ei lopullisilta tavoitteiltaan kuitenkaan eroa kestäväen kehityksen strategioista. Ne pyrkivät säilyttämään ympäristön kantokyvyn ja monimuotoisuuden vihreiden arvojen mukaisella toiminnalla, mutta eivät sisällä talouskasvua kritisoivia ulottuvuuksia. Tämän takia analyysini kohdalla useissa tapauksissa rajanveto kohtuutalouden ja kestäväen kehityksen mukaisten sisällönosien välillä oli haastavaa. Kun talouskasvuun suhtautuminen otetaan erottavaksi tekijäksi, rajanveto syventää näkemystä siitä, miltä osin hallitusohjelmassa talouskasvuun on suhtauduttu kriittisesti. Etsin aineistosta tutkimuskysymyksen kannalta oleellista sisältöä tuottavia ilmaisuja, joissa degrowth tuli jollain tavalla ilmi; tavoitteiltaan, sisällöltään tai sen kritisoimilta toimintamalleiltaan. Merkkasin nämä ilmaisut eri väreillä koodiston hahmottamisen helpottamiseksi. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin mukaisen teemoittelevan koodauksen pohjalta muodostui kolme yläluokkaa/ pääteemaa; degrowthin mukainen, talouskasvumyönteinen, sekä kestäväen kehityksen ja ekologisuuden luokka/teema. Koodeja laajemmat teemat tarkoittavat aineistosta löytyviä aihepiirejä ja asia-tai puhekokonaisuuksia (Silvasti 2014, 44).

4. ANALYYSIN TULOKSET TEEMOITELTUNA

Tässä luvussa nostan esille teoriaohjaavan sisällönanalyysin tuottamia tuloksia aineistosta. Tarkastelen, kuinka kohtuutalouden eri ulottuvuudet ja tavoitteet näkyvät tai ovat korvautuneet muilla sisällöillä muodostuneiden teemojen sisällä. Tämän luvun rakenne muodostuu edellisessä luvussa esittelemieni kolmen teeman ympärille. Esittelen jokaisen teeman mukaiset tulokset omissa alaluvuissaan. Luvun lopuksi kokoan saamani tulokset yhteen ja pyrin muodostamaan hallitusohjelman sisällöstä tutkimustavoitteen saavuttamisen kannalta olennaisen kokonaisuuden.

4.1. Degrowth-teema

Koko tutkimuksen kannalta mielenkiintoisimman teeman, degrowthin, esiintymisen laajuus hallitusohjelmassa on kenties tärkein seikka tutkimuksen lopputuloksen kannalta. Degrowthin ulottuvuuksien ja sen keskeisen sisällön pohjalta muodostetun teeman mukaisen sisältöjen määrä hallitusohjelmassa vastaa käytännössä suoraan tutkimuskysymykseen. Degrowth-teeman mukaisen sisällön puuttuminen nostaa muiden teemojen roolia entisestään tutkimuskysymykseen vastattaessa. Kohtuutaloutta/degrowth-käsitettä ei mainittu hallitusohjelman talouspoliittisessa sisällössä suoranaisesti kertaakaan. Sen sisältämiä ideoita ja ajatusmalleja, kuten rakenteiden muutokseen pyrkiminen, kulutuksen pienentäminen ja resurssien vähenevä käyttö, oli kuitenkin osittain sisällytetty ohjelman sisältöön, erityisesti kestävään kehitykseen ja ekologiaan liittyvien tavoitteiden ja toimintamallien kohdalla.

Tutkimuskirjallisuudesta esiin nousseiden havaintojen perusteella degrowth-käsite sisältää ajatuksen rakenteiden ja arvojen muuttamisesta, uuden talousmallin luomisesta ja ennen kaikkea uuden kokeiluun rohkaisemisesta. Jeroen C.J.M. van den Bergh esitti tässä tutkielmassa aiemmin mainitussa artikkelissaan (2011, 884) tämänkaltaisten ajatusmallien sisältyvän ”radikaali degrowth”-ulottuvuuteen. Suurin osa hallitusohjelmassa esiintyneestä degrowth-teeman mukaisesta sisällöstä on nähtävissä radikaalin degrowthin mukaiseksi. Hallitusohjelman johdannossa esimerkiksi painotetaan pohjoismaisen mallin uudistamista 2020-luvun yhteiskunnan olosuhteet ja haasteet huomioiviksi ja inhimillisemmän talousmallin luomista pohjoismaisen hyvinvointivaltion sisällä. Yhteiskunnan kohtaamat haasteet ja muutokset tulee ohjelman mukaan nähdä hyödyllisinä tilaisuuksina niin kokeilla uusia malleja kuin kehittää jo olemassa olevia yhteiskunnan toimintamalleja kestävämmiksi. Kirjailija Naomi Klein toteaa kirjassaan (2014, 505), että ekologisen kriisin keskiössä olevan

maailmankuvan haastaminen ja päästöjen vähentämisen poliittiset perusteet edellyttävät, että vaihtoehtoisia talouspoliittisia aatteita ja malleja tuodaan julki ja kokeillaan. Jotta yhteiskuntia kohtaavista katastrofeista selvittää, tarvitaan laajaa yhteistyöhön perustuvaa maailmankuvaa.

Kohtuutaloudessa korostetaan ympäristön resurssien rajallisuuden ja talouskasvun välistä ristiriitaa (ks. luku 2.1.). Kohtuutalouden voidaan oikeastaan nähdä perustuvan tämän seikan tiedostamiseen ja jalostamiseen. Tämänkaltaista sisältöä on luonnonvarojen ja resurssien käytön supistamisen osalta nähtävillä Rinteen hallituksen hallitusohjelmassa paikoittain. Ohjelmassa mainitaan esimerkiksi tavoitteet luonnonvarojen ylikulutuksen hillitsemisestä ja niiden vastuullisemmasta ja pienemmän mittakaavan käytöstä sekä verotuksen ohjaavasta vaikutuksesta tuotannon kestävämpiin ratkaisuihin. Myös resurssien niukkuutta painotetaan. Resurssien vähenevä käyttö nähdään hallitusohjelmassa kilpailukykyä tukevana tekijänä: ”*Pohjoismainen hyvinvointimalli yhdistettynä luonnonvarojen vastuulliseen ja vähenevään käyttöön on yhteiskuntamalli, joka takaa maamme tulevaisuuden kilpailukyvyyn.*” (Valtioneuvosto 2019 B). Tiedostettaessa, että resurssien rajallisuuden huomioiminen ja talouskasvun kohtuullistaminen toimivat molempiin suuntiin; resurssien käytön pienentäminen kohtuullistaa osaltaan talouskasvua ja päinvastoin, voidaan kyseinen sitaatti nähdä talouskasvuun perustuvassa yhteiskunnassa degrowthin keskeisen sisällön mukaiseksi lausunnoksi.

Julkisen ja yksityisen kulutuksen ollessa talouskasvun moottoreita, degrowthin yksi keskeisimmistä sisällöistä on ylikuluttamisen kritisointi. Kulutuksen vaikutus ympäristön kestävyteen on huomioitu myös hallitusohjelmassa. Aineistosta nousi etenkin esille tavoite verotuksen avulla tapahtuvasta kulutuksen pienentämisestä. Kyse on niin yksityisen kuluttamisen kuin päästöihin perustuvan kulutusveron muodostamisesta niin, että se ottaa ympäristölliset seikat kattavasti huomioon. Van den Bergh kritisoi degrowthin kulutus -ulottuvuutta siitä, että yksittäinen kansalainen ei pysty puutteellisten tietojen takia tekemään ympäristön kannalta tarpeeksi tehokkaita kuluttamiseen liittyviä valintoja. Hän esitti ratkaisuksi kuluttajahintojen muuttamista mahdollisimman hyvin ympäristön ulkoisvaikutuksia vastaaviksi. Tämänkaltainen ratkaisumalli on nähtävissä hallitusohjelmasta otetussa suorassa sitaatissa: ”*Uudistetaan verotusta tukemaan kestävän kehityksen tavoitteita ja kestävää kuluttamista. Tavoitteena on, että ilmasto- ja ympäristövaikutukset näkyvät vahvemmin tuotteiden ja palveluiden hinnassa.*” (Valtioneuvosto 2019 B.) Tiettyjen tuotteiden hintojen noustessa niiden kysyntä pienenee ja talouskasvu hidastuu ilman korjaustoimenpiteitä kulutuksen laskun mukana.

Esittelin hallitusten vastuuta muutosten ajamisessa luvussa 2.4. Luvussa nousi esille, että ilman hallituksen ja poliittisten päättäjien tukea kohtuutalouden sisältämät ideat eivät etene ajatustasoa pidemmälle. Vaikka nykyinen hallituksemme ei suoranaisesti ajaisi kohtuutaloutta eteenpäin

ohjelmassaan, siinä korostetaan valtion vastuuta päätösten vaikutuksista. Vastuun ottaminen näkyy esimerkiksi sitaatissa: ”*Hallituksen päätöksillä Suomi kulkee kohti hiilineutraaliutta vuoteen 2035 mennessä.*” (Valtioneuvosto 2019 B). Ohjelmasta huokuu vahvasti hallituksen ja valtion rooli ilmastotavoitteiden saavuttamisessa. Luvussa 2.2. esitin Tim Jacksonin ajatuksen siitä, että yksilöiden harteille ei voida laskea liian suurta taakkaa talouskasvuun ja kulutukseen liittyvien rakenteiden horjuttamisesta. Valtion tulee päätöksillään vaikuttaa yksilöiden käyttäytymiseen esimerkiksi juuri edellä mainitun kuluttajahintojen korottamisen muodossa.

4.2. Talouskasvumyönteinen teema

Siinä missä degrowth-teeman yleisyys määrittelee pitkälti tutkimuskysymykseen saatavan vastauksen rakennetta, myös talouskasvumyönteisyyden esiintyvyyden perusteella voidaan luoda johtopäätöksiä siitä, kuinka talouskasvuun on kaiken kaikkiaan hallitusohjelmassa suhtauduttu. Ohjelman talouspoliittisessa osiossa on nähtävissä lukuisia talouskasvua tukevia tavoitteita, joilla tähdätään taloudellisen kilpailukyvyyn, työllisyyden ja ostovoiman kehittämiseen. Hallitusohjelmassa painotetaan innovaatioiden ja investointien roolia tuottavuuden ja talouskasvun luojana. Näillä kahdella on myös rooli kestävän talouskasvun luomisessa. Kestävä talouskasvu on työllisyyden parantamisen ohella talouspoliittisen osion kärkitavoitteita. Taantumaa ja talouslaskua halutaan ohjelman tavoitteissa välttää viimeiseen asti. Hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto 2019 B) merkittävästä talouden haitallisesta häiriöstä puhutaan, kun bruttokansantuote pienenee vähintään 1,0 prosenttia kahtena vuosineljänneksenä peräkkäin ja työttömyysaste nousee kolmen kuukauden aikana vähintään 0,5 prosenttiyksikköä. Talouslasku nähdään katastrofaalisena tilanteena, joka uhkaa yhteiskuntaa ja sen jäseniä. Talouden kasvattaminen nähdään näin ollen ainoaksi keinoksi välttää katastrofi.

Suurin osa hallitusohjelman talouskasvumyönteisestä sisällöstä koostuu tavoitteista, jotka liittyvät työllisyysasteen kasvattamiseen. Työllisyysasteen nostaminen on talouspoliittisen osion keskeisin osa ja se perustellaan pitkän aikavälin lisääntyvillä julkisilla menoilla: ”*Työikäisen väestön määrän aleneminen heikentää taloudellista huoltosuhdetta ja aiheuttaa haasteita työvoiman saatavuudelle. Kestävin keino vahvistaa julkista taloutta pitkällä aikavälillä on työllisyyden kasvu...*” (Valtioneuvosto 2019 B.) Menot vaativat kasvun mukana tulevia tuloja, jotta taantuma vältetään. Työllisyyden kasvulla on talouskasvun kannalta positiivinen vaikutus, kun ihmisten käytettävissä olevat varat ja valtion saamat verotulot kasvavat. Tavoitteet työllisyyslukuista on asetettu arvioidun talouskehityksen perusteella, joten työllisyyden kehityksellä ja talouskasvulla voidaan nähdä olevan

vahva yhteys. Korkeaa työllisyyttä tavoitellaan aktiivisen työllisyyspolitiikan ja toimivien työmarkkinoiden avulla sekä edistämällä vaikeasti työllistyvien työmarkkinoille pääsyä. Kansalaisten ostovoima paranee työllisyyden noustessa, jolloin myös kulutus ja kysyntä kasvavat. Degrowthin yhden ulottuvuuden, työajan supistamisen, ei näin ollen voida nähdä olevan yhteneväinen hallituksen linjausten kanssa.

Tuottavuuden kasvulla tarkoitetaan tilannetta, jossa aiempaa pienemmällä tai samalla resurssillisella panostuksella saadaan entistä enemmän tuotetuksi. Tämän sanotaan aiheuttavan säästöjä. Säästöt ovat ns. injektioita kansantalouteen, jotka lisäävät käytettävissä olevia tuloja ja BKT kasvaa. Tämä suunta on täysin degrowthin BKT:n supistamis- ulottuvuuden vastainen. Tuottavuuden kasvun taustalla on useimmiten investointeja ja innovaatioita, jotka pienentävät tuotannollisia panostuksia. Investoinnit ja innovaatioyöstyävällisen ympäristön kehittäminen esitetään hallitusohjelmassa keskeisinä tavoitteina: *”Talous kukoistaa, kun yhteiskunta ja yritykset investoivat kasvun lähteisiin. Korkeasti koulutettu, osaava väestö, tutkimus- ja yrittäjyysmyönteinen ilmapiiri ja uusien teknologioiden ennakkoluuloton hyödyntäminen ovat 2020-luvun valttikortteja.”* (Valtioneuvosto 2019 B.) Ohjelmassa painotetaan kilpailukyvyyn vahvistamista ja ”uuden kasvun” luomista innovaatioiden avulla. Degrowthin nähdessä yhteiskuntaa kohtaavan muutoksen talouskasvua supistamaan kannustavaksi, hallitusohjelmassa muutos nähdään kipinäinä innovaatioille kilpailukykyisemmän Suomen vientipolitiikan puolesta. Viennin kasvu mainitaan tavoitteena, joka kasvattaa kotimaista kysyntää ja työllisyyttä.

Kestävän talouskasvun, joka on hallitusohjelman talouspoliittisen osion talouskasvu-teeman keskeisiä tekijöitä, perustana toimivat näin ollen innovaatiot, jotka hyödyntävät yhteiskuntaa muuttavia tekijöitä. Innovaatioita ei ohjata degrowthin tavoitteiden mukaisesti talouskasvun supistamiseen ja siihen valmistumiseen, vaan niillä pyritään luomaan kasvua, joka on ekologisesti kestävä. *”Kun Suomi on mukana osana globaalien ilmiöiden ja megatrendien ratkaisuja, syntyy kestävää talouskasvua ja uudenlaista vientiä.”* (Valtioneuvosto 2019 B). Kestävä talous sisältää kestävä kehityksen ulottuvuuksien mukaisesti ekologisen aspektin lisäksi myös sosiaalisen ulottuvuuden. Tämä näkyy hallitusohjelman tavoitteissa, joissa painotetaan tasapuolisuutta ja tuloerojen sekä eriarvoisuuden pienentymistä.

4.3. Ilmastonmuutos ja kestävä kehitys

Rinteen hallitusohjelman talouspoliittisesta sisällöstä ison kokonaisuuden muodostaa ilmastonmuutoksen torjuminen ja kestävä kehitys. Kestävän kehityksen eri ulottuvuudet ovat edustettuina ja niiden edustamat tavoitteet ovat monelta osin yhteneväisiä kohtuutalouden pitkän aikavälin tavoitteiden kanssa. Tavoitteiden merkitystä lainvalmistelussa korostetaan useasti ohjelman sisällä. Lainvalmistelusta on tavoitteena tehdä mahdollisimman nopeaa ja perusteellista. Tavoitteiden yhtenäisyyden takia rajanveto kohtuutalouden ja kestävän kehityksen välillä oli haastavaa ja se tulisivikin tehdä talouskasvuun suhtautumisen perusteella. Lähtökohtaisesti kestävässä kehityksessä nojaututaan talouskasvuun, mutta se pyritään tekemään ekologisesti kestävällä tavalla. Ekologisesti kestävä talouskasvu onkin yksi kestävän kehityksen teeman keskeisimpiä sisältöjä. Tämän lisäksi kyseisen teeman sisällä esille nostetaan esimerkiksi fossiilisten polttoaineiden ja muiden ympäristöä kuormittavien tekijöiden verotus sekä pitkän aikavälin ympäristötavoitteiden ja toimintamallien muodostaminen.

Pitkälle aikavälille suunnattujen ympäristöllisten tavoitteiden sisällyttäminen hallitusohjelmaan on kestävän kehityksen teeman kantavia sisältöjä. Niin kestävän kehityksen kuin kohtuutalouden tavoitteet ja toimintamallit ovat pitkän katsantokannan mukaisia ja niillä pyritään estämään talouskasvuun perustuvien lyhyen aikavälin ratkaisumallien ympäristöä kuormittavien ongelmien kasaantuminen pitkällä aikavälillä. Ohjelman mukaan talouspoliittisten päätösten vaikutuksiin tullaan kiinnittämään huomiota pitkällä aikavälillä: ” *Sitoudumme pitkän aikavälin tavoitteiden huomioon ottamiseen ja järjestelmälliseen parlamentaariseen yhteistyöhön valtioneuvoston ja eduskunnan välillä.*” (Valtioneuvosto 2019 B). Talouspolitiikalla on tarkoitus lisätä hyvinvointia niin sosiaalisesti kuin ympäristöllisesti kestävässä talouskasvun avulla. Tässä hallitusohjelman kestävän kehityksen mukainen sisältö eroaa kohtuutaloudesta. Kohtuutaloudessa nähdään (ks. 2.2.), että talouskasvu ei enää lisää jälkiteollisissa maissa hyvinvointia, eikä BKT:ta voida pitää hyvinvoinnin mittarina. Vaikka ekologisesti kestävässä talouskasvun lopullisena tavoitteena on (samoin kuin kohtuutaloudessa) luonnon monimuotoisuuden ja resurssien säilyttäminen, tavoitteen saavuttaminen perustuu BKT:n kasvattamiseen tavalla tai toisella. Tämän ei voida katsoa olevan kohtuutalouden tavoitteiden mukaista.

Asetettuihin ympäristötavoitteisiin pyritään ennen kaikkea verotuksen avulla. Fossiilisten polttoaineiden verotusta luvataan ohjelmassa korottaa. Korotus kulkee käsi kädessä kuluttajahintojen ennustetun kasvun mukaisesti. Lisäksi kaivostoiminnan verotukseen kiinnitetään huomiota. Kaivosten myyntivoittojen verottamisen mahdollisuus on hallituksella selvityksessä. Suunnitteilla on

myös erillinen kaivosvero. Näillä suunniteluilla veroilla pyritään ennen kaikkea hillitsemään ympäristöllisesti haitallisen teollisuustoiminnan laajuutta ja sen ympäristöongelmia. Tämänkaltaisten teollisuustoimijoiden toiminta on merkittävää Suomen viennille ja sitä myöten koko yhteiskunnan taloudelliselle kompetenssille. Kuluttajahintojen ja verotuksen nousu ympäristöllisesti haitallisiin vientiteollisuuden toimijoihin kohdistuen sisältää elementtejä, jotka voidaan yhdistää niin kestävään talouskasvuun, kuin hatarasti kohtuutalouteenkin. Teollisuuden fossiilisiin polttoaineisiin perustuvan toiminnan pienentyessä, hallitus esittää ekologisesti kestävämmän kasvun luojina uudet innovaatiot ja uudet teollisuudenalat: ”*Ratkaisuja, jotka edistävät hallituksen ilmastotavoitteita taloudellisesti tehokkaimmin, nopeuttavat siirtymää pois fossiilisista polttoaineista...*”. (Valtioneuvosto 2019 B). Siirtymän aikana myös teoriassa talouskasvu hidastuu verrattuna tilanteeseen, jossa teollisuuden toimintamallit pysyisivät ennallaan. Käytännössä nykyisillä hallituksilla ja valtioilla on kuitenkin tämänkaltaisia talouslaskun tilanteita varten erityiset mekanismit, jotka lieventävät laskun aiheuttamia häiriöitä taloudelliseen tasapainoon. Myös Suomen tapauksessa tämänkaltaisen mekanismi on hallitusohjelmaan sisällytetty. Hallitusohjelmasta on havaittavissa toinenkin verotukseen liittyvä tavoite, josta on löydettävissä niin kohtuutalouden kuin kestävä kehityksen mukaisia piirteitä. Hallitus esittää, että ansiotulojen verotusta ei ole tarpeen keventää tilanteessa, jossa talous kasvaa normaalisti. Tämän suuntainen päätös hillitsee kulutusta ja talouskasvua. Se edistää myös talouskasvun kestävä toteutumista kestävä kehityksen ulottuvuuksien mukaisesti, kun talouden ylikuumentuminen vältetään.

4.4. Yhteenveto

Tässä luvussa erittelin teoriaohjaavan sisällönanalyysin pohjalta syntyneiden kolmen teeman sisällä, miten kohtuutalouden ulottuvuudet tai tavoitteet on sisällytetty hallitusohjelman sisältöön tai miten ne on jätetty huomioimatta. Kaikkia teemoja muodostavia tekijöitä esiintyi ohjelman talouspoliittisissa osioissa, mutta teemojen mukaisten sisältöjen esiintyneisyyden lukumäärät ohjelmassa vaihtelivat talouspoliittisen osion eri aihekokonaisuuksien välillä. Talouskasvu- ja degrowth-teemat toimivat esimerkkeinä tästä havainnosta: Talouskasvuteema on vahvimmin näkyvillä osiossa: ”Julkisen talouden kestävyys” ja degrowth-teeman osiossa: ”Kestävä kehityksen verouudistus”. Julkisen talouden kestävydestä puhuttaessa sisältö keskittyi suurilta osin työllisyysasteen korottamiseen ja muihin talouskasvullisiin tekijöihin, kuten tuottavuuden nostamiseen ja viennin kasvattamiseen. Näillä tekijöillä pyritään luomaan kasvua, joka kattaa kasvavat julkiset menot. Talouskasvun supistaminen ei tullut lainkaan esille tässä osiossa.

Talouslasku nähtiin lähinnä uhkaavana tekijänä koko yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta. Kestävän kehityksen verotukseen keskittyvä osio sisälsi osioista vahvimmin kohtuutalouden mukaista sisältöä. Selvimmin esiin nousivat kulutuksen verotukseen liittyvät tavoitteet. Tässä osiossa suoranaisia jatkuvaan talouskasvuun tähtääviä tavoitteita ei esiintynyt lainkaan. Teemojen välillä on kuitenkin tästä variaatiosta huolimatta yhtäläisyyksiä, jotka punoutuivat yhteen kestävän kehityksen ulottuvuuksien sisällä. Kohtuutalous ja kestävä kehitys jakavat samankaltaiset pitkän aikavälin tavoitteet ekologisesti kestävästä yhteiskunnasta. Työllisyyden ja tuottavuuden jatkuva kehittyminen talouskasvua tuottaen on tällä hetkellä hallituksen pääasiallinen väline sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä yhteiskunnan säilyttämiseen. Kestävän kehityksen teeman mukainen sisältö ei näin ollen painottunut talouskasvun ja degrowthin teemojen mukaisesti tiettyihin osioihin, vaan kestävään kehitykseen liittyvät tavoitteet kulkivat jokaisessa osiossa esitettyjen linjausten mukana.

Kestävän kehityksen teema ja talouskasvumyönteinen teema sisälsivät niiden mukaisia merkityksiä melko selvästikin enemmän kuin degrowth-teema. Vaikka joidenkin hallituksen talouspoliittisten tavoitteiden voidaan nähdä olevan kohtuutalouden mukaisia, suurin osa niistä liittyy tavalla toisella kestävä kehityksen sisältöön. Täysin kohtuutalouden mukaisia tavoitteita tai toimintamalleja oli vain muutamia. Talouskasvuun tukeudutaan useasti pitkin hallitusohjelmaa ja sen merkitys korostuu erityisesti kasvavien julkisten menojen kattamisen yhteydessä. Työllisyyden korottaminen ja kestävä talouskasvu ovat koko talouspoliittista osiota johdattelevia tavoitteita. Kestävä kehitys yhdistää sisällöllään niin kohtuutalouden kuin talouskasvun mukaisia toimintamalleja ja tavoitteita. Sen voidaan näin ollen nähdä olevan Rinteen hallituksen toimintaa ohjaava tekijä, jota kahden muun teeman sisällöt tukevat.

Seuraavassa luvussa pohdin vielä tarkemmin, kuinka tässä luvussa esitellyt tulokset ja havainnot vastaavat tutkimuskysymyksiin ja mitä tulokset kertovat yleisemmin yhteiskunnan tämän hetkisistä olosuhteista ja hallituksen roolista näiden olosuhteiden pyörteessä.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Luvun tarkoituksena on tarkastella, kuinka aineistosta analyysin pohjalta saadut tulokset vastaavat tutkimuskysymykseen ja kuinka tutkimuksen tavoite täyttyi. Tavoitteen täyttymisen ja tutkimuskysymykseen saatujen vastauskokonaisuuksien pohjalta teen johtopäätöksiä hallituksen tavoitteista ja talouskasvun roolista tulevaisuuden yhteiskunnassa. Esittelen myös tutkimuksen puutteita ja tulevaisuuden lisätutkimuksen kannalta kehityskohteita, joiden jatkojalostamisella voidaan mahdollisesti saada perusteellisimpia tuloksia.

Tämän tutkimuksen päätavoitteena oli tutkimuskirjallisuudesta esiinnoitettujen kohtuutalouden ulottuvuuksien löytäminen tai löytymättä jääminen Antti Rinteen johtaman hallituksen hallitusohjelman talouspoliittisesta osiosta. Yhtäläisyyksien perusteella pyrin muodostamaan vastauksen tutkimuskysymykseen: *”Näkyykö kohtuutalouden käsite vaikuttanut Antti Rinteen hallituksen hallitusohjelman talouspoliittiseen sisältöön ja mikäli näkyy, niin millä volyyymillä ja miltä osin?”* Teoriaohjaavan sisällönanalyysin aineistosta tuottamien tulosten perusteella kysymykseen saatiin pääosin kielteinen vastaus. Tulosten perusteella kohtuutalouden mukaisen sisällön osuus muiden teemojen sisältöön verrattuna jäi niin pieneksi, että kohtuutalouden ei voida sanoa suoranaisesti juurikaan näkyvän hallitusohjelman talouspoliittisessä sisällössä. Paljon puhuva havainto on esimerkiksi se, että degrowthia tai kohtuutaloutta ei termeinä mainita kertaakaan talouspoliittisen sisällön aikana. Kohtuutalous näkyi ohjelmassa ainoastaan kestävän kehityksen mukaisissa pitkän aikavälin ympäristön tilaa parantavissa tavoitteissa. Koska kohtuutaloutta ja kestävää kehitystä ei voida pitää sisällöiltään samanlaisina, jää kohtuutalouden näkyvyys minimaaliseksi. Vaikutuksen voidaan tulkita näkyvän degrowthin ajamien muutoksen tarpeen ja inhimillisemmän talousmallin luomisen tavoitteissa, joita hallitusohjelmassa painotetaan. Nämäkin tavoitteet toisaalta liittyvät vahvasti kestävään kehitykseen ja kestävän talouskasvun ihanteeseen. Tällöin niistä kuitenkin puuttuu kohtuutaloudelle ominainen vallankumouksellisuus ja ”täyskäännöksen” tekemisen ajatus.

Johdantokappaleessa esittämäni jatkuvan talouskasvun mukaisten tuotantomallien ja ympäristön voimavarojen riittävyyden ristiriita näkyi myös Rinteen ohjelmassa asetettujen kestävän kehityksen tavoitteiden ja niiden saavuttamiseen käytettävien keinojen välillä. Tulosten perusteella talouskasvuun nojautuminen on edelleen keskeisin osa hallituksen talouspolitiikkaa. Taantumaa halutaan välttää viimeiseen asti ja talouskasvulla pyritään kattamaan tulevaisuudessa kasvavat julkiset menot. Työllisyysasteen korottaminen on hallitusohjelman keskeisimpiä tavoitteita.

Tuottavuuden ja ostovoiman kehittäminen ovat myös tukevasti asialistoilla. Hallitus ei näin ollen ole juurikaan pyrkinyt muuttamaan vallitsevia perinteisiä kasvuun pohjautuvia talouspolitiikkaa ohjaavia rakenteita. Kestävää kehitystä ja sen mukaista talouskasvua korostetaan kuitenkin useasti. Kyseessä ei ole kohtuutalouden mukainen kokonaisvaltainen talouden kokoa supistava kehityskulku, mutta Rinteen hallituksen kohdalla tietynlainen ajattelutavan muutos on nähtävissä. Tämän tutkimuksen ulottumattomissa on tutkia, kuinka suhtautuminen kestäväan kehitykseen on eri hallitusten välillä vaihdellut. Kestävän kehityksen rooli Rinteen hallitusohjelmassa on joka tapauksessa huomattava. Tässä suhteessa perinteisiä rakenteita koetellaan, mutta talouskasvu nähdään ohjelman puitteissa edelleen pääasialliseksi välineeksi saavuttaa asetetut tavoitteet, vaikka toiminnan kestävyys asetettaisiin ensisijalle. Hallituksen tavoitteena on verotuksen avulla tehdä päästöiltään ongelmallisesta teollisuuden toiminnasta kallista. Tarjonnan pienentyessä tällaisten hyödykkeiden hinnat nousevat, jotta tuotannon kustannukset voidaan kattaa. Tällöin myös niiden kysyntä automaattisesti pienenee. Kulutus kasvaa niiden hyödykkeiden kohdalla, joiden hinnat eivät ole nousseet. Rahatalouden kasvu rahoittaa ja ohjaa teollisuuden innovaatiot ja investoinnit vähäpäästöisempiin ratkaisuihin, joilla tavoitellaan tuottavuuden ja toiminnan kannattavuuden kasvua päästöihin perustuvan tiukemman verotuksen oloissa. Yrityksen tuottavuuden kasvaessa hintoja ei tarvitse nostaa, jolloin kysyntä tällaisten tuotteiden kohdalla kasvaa. Hallitusohjelmassa mainitaan tavoite kestäväan kehitykseen liittyvien haasteiden ratkaisemisesta uraauurtavien innovaatioiden ja investointien avulla. Haasteiden ratkaisemisella tavoitellaan muuttuvien olosuhteiden yhteiskunnassa tuottavuuden kasvua ja ohjelmassa mainittua ”uutta kasvua”. Uusi kasvu perustuu kasvavaan kulutukseen, joka kohdistuu kestäväan kehityksen mukaisten innovaatioiden pohjalta kehitettyihin tuotteisiin. Voidaan siis väittää, että talouskasvu vaikuttaa vahvana tekijänä edelleen talouden kiertokulun taustalla ja tavoitteena, vaikka arvomaailma on poliittisella pelikentällä muuttumassa jatkuvasti kestäväan kehityksen tavoitteiden mukaisiksi.

Talouskasvun vahvuus poliittisessa päätöksenteossa vaikutti myös tutkimukseni lopputulokseen. Valintaani asettaa degrowth tutkimuksen keskeisimmäksi käsitteeksi ja aineistoa teemoittelevaksi tekijäksi voidaan tarkastella kriittisesti, sen aseman ollessa niin syvällä talouskasvun varjossa. Tiedostettaessa jatkuvan talouskasvun ihanteen valtavan roolin talouspolitiikassa sen haastavan mallin esiintymisen poliittisella pelikentällä voi olettaa olevan minimaalinen. Lisätutkimuksen puitteissa voisi tutkia syitä siihen, miksi talouden kohtuullistaminen on poliittisessa päätöksenteossa niin minimaalista ja miten sitä saisi edistettyä. Tässä tutkimuksessa esittelin Jeroen C.J.M. van den Berghin näkemyksiä kohtuutalouden ulottuvuuksien puutteista. Vahvimmin esille nousi aatteen konkreettisuuden ja selkeiden toimintamallien puute. Tämän tutkimuksen ulottumattomissa oli

kuitenkin selvittää, kuinka paljon nämä puutteet ovat todellisuudessa vaikuttaneet kohtuutalouden pieneen rooliin. Poliittisten lausuntojen diskurssianalyttinen tarkastelu tästä näkökulmasta olisi yksi lähestymistapa aiheeseen. Vaikka degrowth-käsitteen ympärille rakentunut tutkimusasetelmani ei sinänsä tuottanut yllättävää lopputulosta, tutkimukseni korosti ympäristön kannalta ongelmallisen jatkuvan talouskasvun hallitsevaa asemaa Suomen ja EU-jäsenyyden mukana myös muun Euroopan poliittisessa päätöksenteossa ja budjeteissa.

Saaduista tuloksista voidaan päätellä paljon jälkiteollisten maiden yleisestä suhtautumisesta talouskasvuun ja sen rooliin yhteiskunnissa. Rooli on valtava eikä kohtuutalouden ajama täyskäännös ole ainakaan lähitulevaisuudessa hallitusten haluama suunta. Taantuma nähdään katastrofina, johon yhteiskuntia ei haluta suistaa. Degrowthin mukaiset muutokset, kuten työajan lyhentäminen, kulutuksen korkea verotus sekä fyysisesti talouden koon pienentäminen johtaisivat talouskasvuun perustuvassa yhteiskunnassa vakavaan taantumaa, joka koskettaisi jokaista yhteiskunnan jäsentä. Kyse on kuitenkin loppujen lopuksi ennakoinnista ja ajattelutavan muutoksesta. Degrowth ei kiellä kasvua kokonaan, vaan ehdottaa sen kohtuullistamista ja jatkuvan kasvun ihanteesta irtautumista. Mikäli tämänkaltaiset ajatukset omaksuttaisiin talouden perustaksi, taantumien vaikutukset jäisivät pieniksi, kun pudotus totutusta elintason jatkuvasta kasvusta ei olisi enää niin suuri ja siihen olisi varauduttu. Olemme kuitenkin omaksuneet taloushistoriassa vielä suhteellisen uuden idean jatkuvasta kasvusta niin vankasti, että supistuvan talouden sävyttämä yhteiskunta voi tuntua äärimmäisen kaukaiselta ajatukselta. Esitin luvussa 2.2. Marko Ulvilan ja Jarna Pasasen artikkelissa esitetyn ajatuksen siitä skenaariosta, jossa kaikkein ylikuluttavin osa väestöstä omaksuisi eurooppalaisten keskimääräisen päästötason ja sen mukaiset kulutustottumukset. Mallin toteutuessa maailman kasvihuonekaasujen kasvu saataisiin käännettyä laskuun. Tämä elintaso ei tarkoittaisi köyhyyttä tai kurjuutta. Yksilöiden tulee olla valmiita luopumaan tämänhetkisestä elintasosta, mutta ennen kaikkea hallituksilla on iso vastuu luoda kulutuksen ja talouden muiden kasvuelementtien kohdalla tarkat rajoitteet, joihin yksilöt voivat asteittain sopeutua, jotta talouden hidastunut kasvuvauhti olisi tulevaisuudessa realistinen tavoite.

LÄHTEET

Sekundaarilähteet:

Alcott, Blake. 2008. *The sufficiency strategy: Would rich-world frugality lower environmental impact?* Ecological Economics 64:4, 770–786

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800907002728>

Degrowth Finland. 2019. “Mikä degrowth?”. viitattu 16.10.19

<http://www.degrowthfinland.fi/mika-degrowth/>

YLE: Eskonen, Hanna. 2018. *5 asiaa, jotka maailman merkittävimmästä ilmastoraportista pitää tietää – ilmastoprofessori: "Olen paatunut ja kokenut, mutta silti järkyttynyt"*(8.10.18). haettu 9.10.19 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10443963>

Hukkinen, Janne I. 2011. *Kohtuutus, realismi ja usko*. Futura 30:1, 78–80

<http://elektra.helsinki.fi/se/f/0785-5494/30/1/kohtuuta.pdf>

Jackson, Tim. 2009. *Prosperity without growth. Economics for a finite planet (suom. Hyvinvointia ilman kasvua. Rajallisen planeetan taloustiede)*. suomentanut Jyrki Raivio, HS KIRJAT

Kallis, Giorgios. 2011. *In defence of degrowth*. Ecological Economics 70, 873–880

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800910005021>

Klein, Naomi. 2014. *This Changes Everything: Capitalism vs. the Climate (suom. Tämä muuttaa kaiken: kapitalismi vs. ilmasto)*. suomentanut Teppo Eskelinen, Kaj Lipponen ja Henri Purje, Into Kustannus Oy

Latouche, Serge. 2010. *Degrowth*. Journal of Cleaner Production 18, 519–522

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652610000417>

Lorek, Sylvia; Fuchs, Doris. 2011. *Strong sustainable consumption governance – precondition for a degrowth path?*. Journal of Cleaner Production 38, 36–43

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652611003088>

Luukkanen, Jyrki. 2011. Arvio Peter Victorin kirjasta ‘*Managing Without Growth*’ (2008 Edward Elgar, Cheltenham, UK). Futura 30:1, 101–103

<http://elektra.helsinki.fi/se/f/0785-5494/30/1/managing.pdf>

Mynett, Arthur. 2011. *Lessons of climate change, stories of solutions. The Netherlands: Innovative technology*. Bulletin of the Atomic Scientists 67:1, 51–55

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1177/0096340210393886?journalCode=rbul20>

Saaranen-Kauppinen, Anita ; Puusniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. viitattu 1.11.19

<https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Schneider, Francois ; Kallis, Giorgios ; Martinez-Alier, Joan. 2010. *Crisis or opportunity? Economic degrowth for social equity and ecological sustainability. Introduction to this special issue*. Journal of Cleaner Production 18, 511–518

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652610000259>

Silvasti, Tiina. 2014. *Sisällönanalyysi, julkaisussa: Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen* (toimittanut Ilmo Massa) s. 33–48. Gaudeamus Oy.

Ulvila, Marko ; Pasanen, Jarna. 2011. *Degrowth luokkanäkökulmasta*. Futura 30:1, 19–28

<http://elektra.helsinki.fi/se/f/0785-5494/30/1/degrowth.pdf>

Valtioneuvosto. 2019. ”Tietoa valtioneuvostosta”. viitattu 30.10.19 (A)

<https://valtioneuvosto.fi/tietoa>

Valtioneuvoston julkaisuarkisto. 2019. "Hallituksen toimintasuunnitelma". viitattu 30.10.19

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161823>

van Den Bergh, Jeroen C.J.M. 2011. *Environment versus growth — A criticism of “degrowth” and a plea for “a-growth”*. *Ecological Economics* 70:5, 881–890

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800910004209>

Primäärilähteet:

Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:23. (B)

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161662/Osallistava_ja_osaava_Suomi_2019_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hallituksen toimintasuunnitelma. *Osallistava ja osaava Suomi –sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:27.

julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161823/Hallituksen_toimintasuunnitelma.pdf?sequence=4&isAllowed=y

